

Chrygaticum platonis feliciter.

AFRODIZIČNE RASTLINE

BESEDILO:
VLASTA MLAKAR

V SLOVENSKI TRADICIJI

Za najstarejša živila, ki spadajo med naravne afrodisiaki, že od nekdaj veljajo razni oreščki, npr. mandlji in orehova jedrca. Kot starodavni simbol plodnosti so bili sestavni del ženitovanjskih šeg in običajev, sodobna znanost pa pripisuje povečano delovanje spolnih organov zaradi uživanja orehov in mandljev zlasti vitaminu E. Uporaba nekaterih starodavnih afrodisiakov se je ohranila do danes, mnogi so bili zaradi škodljivih učinkov odrinjeni v pozabo, a so jih nadomestili novi, medicinski (sintetični) afrodisiaki, kot je npr. razvpita viagra.

Ena najstarejših »čarovniških zeli« (danes bi jim po farmacevtski terminologiji rekli droge), za katero je med drugim veljalo, da krepi spolno poželenje, je **nadlišček** (*Mandragora officinarum*) iz družine razhudnikovk. Omembe mandragore segajo v biblijski čas, rastlina pa je bila po magičnih, ljubezenskih, zdravilnih in halucinogenih lastnostih znana vse do poznega srednjega veka. V starogrški tradicionalni medicini so koren mandragore, ki vsebuje strupene alkaloide skopolamin in atropin, uporabljali kot splošno zdravilo za različne bolezni, v mnogih sredozemskih deželah pa je bil znan kot

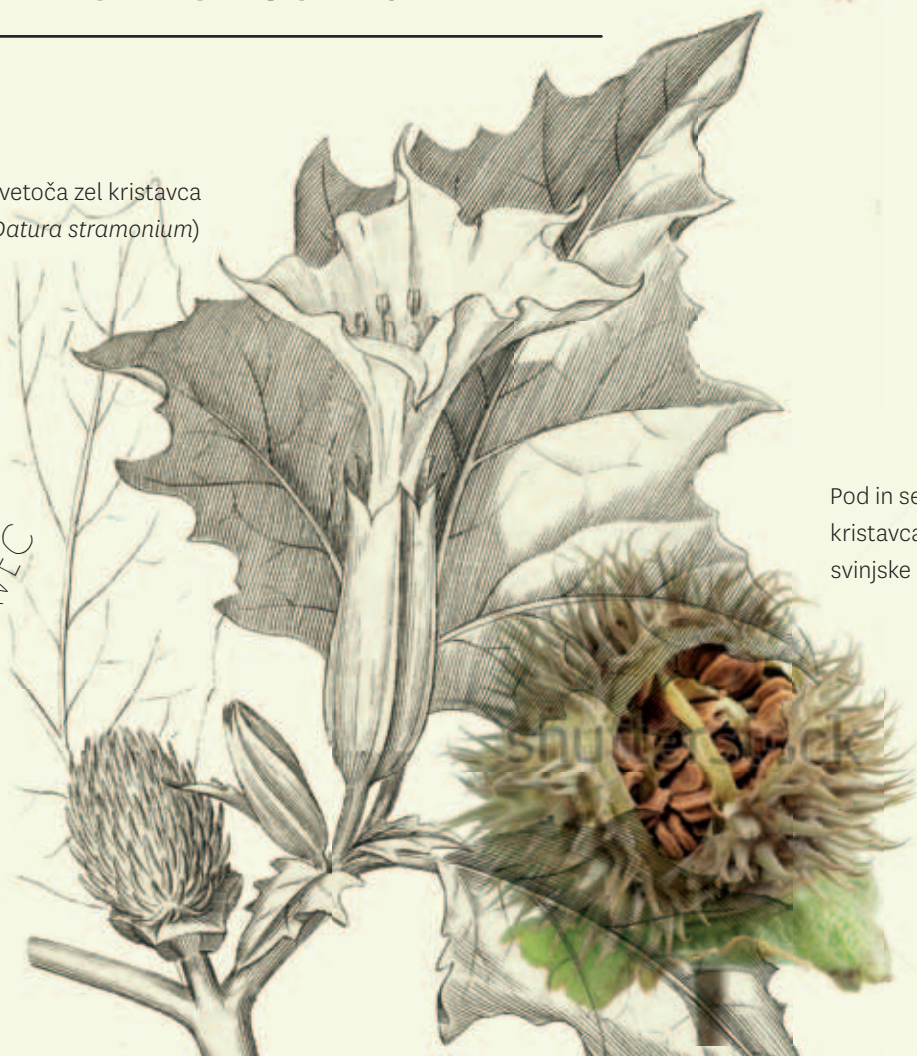
AFRODIZIAK

Beseda afrodiziak izhaja iz imena starogrške boginje ljubezni, lepote in spolnega poželenja Afrodite.

124

Cvetoča zel kristavec
(*Datura stramonium*)

KRISTAVEC

Pod in semena
kristavca ali
svinjske dušice

zelo učinkovit afrodiziak. Sadeže nadliščka so imenovali jabolka ljubezni, saj so verjeli, da povečujejo plodnost. V prah zdrobljeni koren mandragore naj bi po zaužitju povzročil halucinacije in začasno izgubo spomina, pozneje pa tudi stanje transa, ki je podobno globokemu spancu ali izkušnji smrti. O nenavadnih značilnostih mandragore govori tudi nemško ime »Hexenkraut« ali čarovniška zel. V 16. stoletju so potujoči zeliščarji in krošnjarji po Evropi in tudi na slovenskem ozemlju prodajali korenine nadliščka, ki so ga zaradi nenavadne oblike in magičnega delovanja uporabljali kot amulet. Mesnat in debel koren nadliščka ima falični videz, z nekaj domišljije pa

spominja na podobo človeškega telesa, zato so iz njega izrezovali figurice, za katere so verjeli, da prinašajo srečo in bogastvo.

Strupena zel, ki v semenih vsebuje halucinogene alkaloidne, je tudi **navadni kristavec** (*Datura stramonium*). O njegovih učinkih so pisali že stari Grki, kristavec pa so skozi zgodovino uporabljali tako za strup kot za afrodiziak, saj v človeku menda odpravlja zadržke in povzroča vročico, da se človek zlahka sleče. Pri nas raste kristavec, z ljudskim imenom **svinjska dušica** ali **hudobivnik**, kot nadležen plevel, zato je z njim pogosto prišlo do hudih zastrupitev, celo smrti. Z bolj žgečkljivo

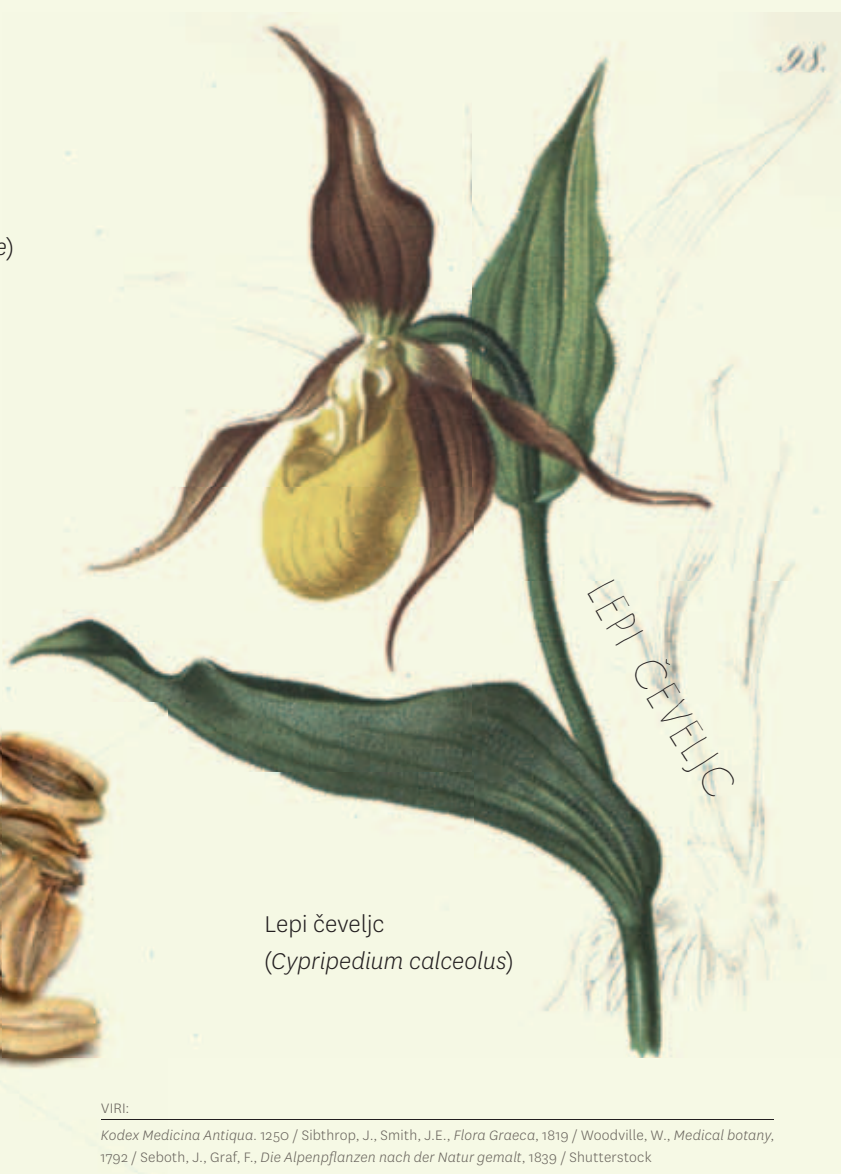
zgodbo pa so pred kratkim postregli umetnostni zgodovinar David Bellingham in botaniki iz londonskega botaničnega vrta Kew Gardens, ko so interpretirali sliko Marsa in Venere slavnega renesančnega slikarja Sandra Botticellija, na kateri naj bi bila pravzaprav razgaljena Adam in Eva, v podobi sadeža spoznanja, ki je krivec za izgon človeka iz raja, pa nastopa kristavec.

Na Slovenskem je priljubljena začimbnina zel, ki naj bi med drugim krepila tudi spolno moč, zlasti **kraški šetraj** (*Satureja montana*). Nekoč je veljalo, da ne moreš ostati kreposten, če uživaš šetraj, zato ga menihi niso smeli sa-

Cvetoča zel luštreka
(*Levisticum officinale*)

Seme
luštreka

Lepi čeveljc
(*Cypripedium calceolus*)

VIRI:

Kodex Medicina Antiqua, 1250 / Sibthorp, J., Smith, J.E., *Flora Graeca*, 1819 / Woodville, W., *Medical botany*, 1792 / Seboth, J., Graf, F., *Die Alpenpflanzen nach der Natur gemalt*, 1839 / Shutterstock

diti na samostanskih vrtovih. Med vrtnimi začimbami, ki krepijo spolno moč, naj bi bil tudi **luštrek** (*Levisticum officinale*). Njegovo ime izhaja iz nemških besed »Lust reich« (poln veselja), kar naj bi kazalo na to, da je luštrek nekoč veljal za močan afrodisiak. Tudi ljudski imeni *ljubček* in *ljubec* za luštrek namigujeta, da zel spodbuja večjo privlačnost med spoloma. Nekoč je za afrodisiak veljal tudi **navadni dežen** (*Heracleum sphondylium*), ki so ga uporabljali za pripravo ljubezenskih napojev. Sveži dežnov koren so kuhali v vodi ali pa so ga posušili in zmleli v prah ter dodajali ljubezenskim napitkom. V Alpah, pa tudi na Gorjancih in Bohorju, je v

senčnatih bukovih gozdovih razširjen **lepi čeveljc** (*Cypripedium calceolus*), ki najprej očara s svojo lepoto, zato ni čudno, da so ga že v antiki po rimski boginji lepote in ljubezni poimenovali venerina opanka. Lepi čeveljc je danes zaščiten gozdna rastlina iz družine kukavičevk, njena nenavadno oblikovana medena čaša, v obliki čeveljca, pa vabi žuželke, da jo oprashi. Na Slovenskem ima lepi čeveljc več ljudskih poimenovanj: *čepetec*, *čéptec*, *čepételj*, tudi *lepi céptec* in *marijini šolnčki*. Že Valvasor omenja, da so čepetec ali cepeléc dekleta nosila ob sebi, misleč, da ima tako moč, da bodo za njimi »cepotali« vsi moški. Če pa dekle ni imelo ob sebi pravega korena, naj bi namesto

moških za njo cepetali konji. Po ljudskem verovanju so rastlini pripisovali čarovne, vabljuje in ljubezenske moči, nastrgan gomolj (čebulica) cepetca pa je veljal za afrodisiak. Nekoč so dekleta na Kranjskem fantom pripravljala ljubezenski napoj iz posušenih in v prah zmletih gomoljev, ki so jih stresla v vino, pijačo pa so ponudila določeni osebi z namenom, da bi pridobila njeno ljubezensko in spolno naklonjenost. Od tod najbrž izvira ljudsko poimenovanje za rastlino, saj je fant, potem ko je spil ljubezenski napoj, cepetal za žensko. Ponekod je bilo med dekleti ohranjeno tudi verovanje, da tista, ki fantu podari cepetec, za vedno osvoji njegovo srce.